

Felsőbíráskodás a Rákóczi-szabadságharcban

Egykorú irat a szabadságharc államának Fejedelmi Táblájáról

1707. januárjában a szabadságharc Szenátusának Rozsnyón megtartott ülésén a fejedelem javaslatot tárt a tanácsosok elé országos felsőbíráskodás létrehozásáról. Az indítvány oka a Habsburg állam-félben maradt felsőfokú törvénykezési szervek működésének hiánya volt. A fellebbvitelre váró ügyek sokasodtak, s a háborús viszonyok miatt a XVI. század második felében kialakult gyakorlat, az ítélőmesterek bíráskodása sem funkcionált. A felek jobb híján a fejedelmet halmozták el perorvoslati kérelmeikkel, tőle várták el az országos ítélkező fórumok pótlását. Egyidőben ezzel a pereskedő felek minden lehetőséget megragadtak ügyeik mielőbbi lezárására s egyéb helyettesítő fórumokat kerestek. Így például az 1705:7. articulus által felállított senatorialis deputatio munkája jobbára megbénult az áradatként rázúduló instanciáktól. Az actoroknak azonban várniuk kellett az ónodi országgyűlés törvényhozási intézkedéséig. 1707. június elsején hagyták jóvá a rendek a tábla felállításáról rendelkező 1707:12. törvénycikket. A törvényhely a megalakítás terminusában a folyó év november elsejét jelölte meg. Ekkor azonban még nem kezdődhetett meg az ítélkezés. Berthóthy Ferenc és Kálmánczay István, a Tábla beiktatásával megbízott szenátorok csupán néhány assessor jelenlétét konstatálhatták. Így a törvényszék megalakítását elhalasztották.

Az 1707. esztendő végén a kassai kibővített szenátusülés (vagy ahogyan a korabeli szóhasználatban emlegették: a particularis conventus) sürgető határozatot fogadott el, mely újabb, s egyben végleges határidőként 1708. január 4-ét tűzte ki. Előzetes elképzelések szerint a beiktatáson a fejedelem is megjelent volna, hogy emelje az aktus fényét. Helyette Bercsényi Miklós fejedelmi helytartó várt néhány napig a vármegyék delegált bírúira. Végül azonban a március 5-i felesketésen már csak a két megbízott, Beniczky László és Gerhard György képviselte a központi hatalmat.

A Tabula Regni Judicaria első ítélkezési periódusában Korponán székelt. A tervek szerint – hasonlóan az octavialis bíráskodáshoz – évente két törvénykezési időszakot tartott volna a Tábla: Eperjesen és Korponán kereshették volna igazukat három-három hónapon keresztül Felső-, illetőleg Alsó-Magyarország perlekedői. Bizonyítékok csupán a korponai, tavaszi szakról álnak rendelkezésünkre (néhány keresetlevél, feljegyzések, s a Tábla megalakulásáról szóló irat, úgy is mondhatnám: szervezeti és működési szabályzat). A sárospataki országgyűlés újfent napirendre tűzte a legfőbb bírói fórum ügyét, s 1709 tavaszára Eperjesre rendelte a Tábla bírúit. Ez időszokról már nem maradt ránk ügyiratok.¹ Az Ország Törvényes táblájáról szóló irat az országos Levéltár G. szekciójában lelhető föl, a Rákóczi-szabadságharc levéltára, 23. II. 5. No. 3-5. alatt. S bár a szabályzatra Varga Endre a Levéltári Közlemények 1954-es évfolyamában már fölhívta a figyelmet, tudomásunk szerint mindezt még sem eredeti latin, sem pedig magyar fordítású szövegét nem tette közzé senki.

Korpona

Az úr 1708. esztendejében, március 3-án, a Zólyom megyei Korpona szabad királyi városban a fenséges Fejedelemlnek, Magyarország szabadságért szövetkezett karai és rendjei vezérének, s ugyanezen karok nemes Ítélő táblájának a jelen instauráción hozott határozata, hogy kihirdetessék és deklaráltassék; miszerint:

¹ Bővebben lásd: *Mezey Barna*: A Tabula Regni Judicaria működése, 1707-1709. Levéltári Szemle, 1978. 3. sz. 669-683. old. – *Varga Endre*: A Rákóczi-szabadságharc történeti forrásai a bírósági levéltárak anyagában. Levéltári Közlemények 1954. 181. old.

Jóllehet az említett Ítélo Táblát a fent nevezett Fejedelemlennek és az ország szövetekezett karainak ónodi gyűlésén hozott 17. cikkely értelmében már az elmúlt, 1707. esztendő november 1-én, Eperjes szabad királyi városban kellett volna fölállítani, s az idézett artikulusnak megfelelően a hozzátartozó ügyek felülvizsgálatát, megvitatását és eldöntését először ugyanott a következő három hónapban, nevezetesen novemberben, decemberben és ez év januárjában, majd e három hónap elteltével itt Korponán további három hónapon át, nevezetesen folyó év február, március és áprilisban kellett volna lefolytatni, azonban, mivel az ország nemes vármegyéi által kinevezett ülnökök bizonyos okok folytán Eperjes városában a múlt év november elsején megjelenni nem tudtak, s így itt a szabad Ítélo Tábla fel nem állíthatott, ezért a múlt évi kassai részleges országgyűlés 1707. december 4-én kihirdetett határozatának megfelelően eldöntetett, hogy a mondott Tábla ülnökei folyó év január 14-ére ide Korponára megérkezvén, akár a tábla nevezett ülnökei valamelyikének távollétében is a Táblát fölállítják, s február 1-től április utolsó napjáig, folyamatos ülésezésükkel a perlekedőknek megnyitják az utat az igazsághoz.

Mely határozatnak megfelelően, noha maga a legfőbb kegyelmes Úr és Helytartója kívánták a mondott Táblát instaurálni, s ezért ökegyelmessége itt Korponán maga is méltóztatott megjelenni, azonban az említett ülnökök közül oly kevesen jelentek meg, hogy számuk Táblát nem alkothatott. Közben viszont az ország ügyei s a hadi ügyek ökegyelmességét innen elszólították, s ezért az említett Ítélo Tábla felállítását Beniczky László és Gerhard György nagyságos urakra, a fent említett Fejedelem és vezér, s a szövetekezett karok szenátoraira bízta.

Akik pedig, a fent megjelölt napon – noha a Tábla ülnökei közül sokan még most is, általunk ismert okokból távol vannak, azonban, mivel a jelenlevők elégséges számban vannak, hogy Táblát alkoszanak, ezért a Fejedelem és Vezér, valamint a Helytartó Úr utasítása szerint a Táblát fölállították és instaurálták a következők rendje s módja szerint:

Először: Az ónodi országgyűlés említett 17. cikkelyét végigolvastván, s értelmét kinek-kinek felfogásához mérten kifejtvén, végül az említett Ítélo Tábla alább név szerint megjelölt, itt Korponán jelenlévő ülnökeit, a táblai ülnökök számára határozatilag előírt esküforma szerint a fent említett megbízott szenátor urak feleskették. Amik lezajlása után

Másodszor: Mivel hogy az ónodi országgyűlés ugyanezen 17. artikulusa azt is elrendelte, hogy a táblai ülnökök maguk közül valakit, akit erre alkalmasnak ítélnék az Úrban, elnöknek válasszanak, dacára annak, hogy nem minden ülnök volt jelen, avégett azonban, hogy az ügyük kivizsgálását erősen vágyó, s a késlekedéssel együtt magukat nagy költségekbe verő pereskedők kívánsága kielégíttessék, s mivel az említett kassai határozat is megengedte, hogy az elnökválasztás egynemely ülnök távollétében is megtörténjék, ezért az említett szenátor urak által előírt és előadott forma szerint a szavazatokat összeszedtük, s a választás Szirmay András úrra esett, aki ily módon az Ítélo Tábla elnökévé választatott.

Harmadszor: A szavazatok összeszedésének előírt módozata szerint és a szavazatok többsége folytán Matyasovszky György urat az Ítélo Tábla nótáriusává tették. Mindkettőjük, ti. mind az Elnök Úr, mind a nótárius a megbízott szenátor urak által előírt forma szerint szent esküvel fölesküdtött hivatására.

Negyedszer: Jóllehet az említett táblai ülnökök ülésrendje alakulhatott volna a nemes vármegyék prioritási rendjének megfelelően is, hogy így az egyes vármegyék kiváltságai ebben is megmaradjanak, azonban, mivel az ülnök urak kölcsönösen jószívuval s tisztelettel viseltetnek egymás iránt, ezért ülésrendjük így alakult.

Az első helyet az elnök úr foglalja el, tőle jobbfelől a jelenlévő tizenhárom megyei ülnök közül az első helyen a gómőri Andrassy Mátyás úr, utána az ungi Ráty Gergely úr, majd a lipői Matyasovszky György úr, a nótárius, azután a bereg-ugocsi Bilkey

Miklós úr, és végül a borsod-hevesi Janka Péter úr; az elnök úrnak balsfelől az ország alsóbb részeinek megyéiből a honti Madocsány Miklós úr, utána a pozsonyi Mérey István úr, majd a lipői Luby Gergely úr, azután Kvassay István úr Bártfáról, Komáromból és Esztergomból, Ebeczky Tamás úr Zólyomból és Turócból, Raiman Ádám úr Trencsénből, Szarvas Mihály úr Nógrádból és Pestből, Maithény János úr Nyitrából és végül Zoneska László úr Árva vármegye küldötte foglal helyet, azonban annak kinyilatkoztatásával, hogy ez a mondott megyének semmiféle sérelmét nem okozza, s hogy a diétális üléseken is megszokott prioritási rend úgy most, mint a jövőben ép és sértetlen marad. A távollévők megérkezte után pedig a módosított ülésrend sértetlen marad.

Ezeket ily módon elvégezvén, őfejedelmi Fensége hiteles törvényszéki pecsétjét, az említett ónodi országgyűlés artikulusaival egyetemben a megbízott szenátor urak az imént választott elnök úrnak megőrzésre átadták, azzal az instrukcióval, hogy az Elnök Úrnak joga hivatala tekintélyével élnie, s amikor szükséges, üléseket összehívnia.

Ötödször: Mivel pedig nem egy táblai ülnök a mostani restaurációról elmaradt, rájuk vonatkozóan, ha megjelennek, a megbízott szenátor urak és a fent nevezett táblai ülnökök azt a határozatot hozták, hogy ezek, miután a Táblánál megjelentek, s távollétüket igazolták, eskütételre a Fenséges Fejedelemhez, vagy a Helytartó Úrhoz utaltassanak a Nemes Tábla megjelenésüket igazoló és megjelenésük idejét feltüntető bizonyítványával.

Hatodszor: Felvetődött a kérdés, hogy vajon a Táblához fellebbezés útján kerülő ügyekben kell-e küldeni idézést vagy nem. Ezzel kapcsolatban az említett megbízott szenátor urak egyetértésével, sőt sürgetésére az a határozat született, hogy mivel a Tábla felállításának megtörténtéről még nem mindenki tud, ezért az igazságossággal az van összhangban, ha az ilyen és hasonló fellebbezéses ügyekben a Tábla idézést küld a megyékhez, hogy ezzel az érintetteket, mind a fellebbezőt, mind a fellebbezettet figyelmeztesse, hogy rögtön április elejétől viselje gondját jogainak. Az említett fellebbezési ügyek ut. végre felülvizsgálatra kerülnek, s ha valamelyik fél nem jelennek meg, s ügyét elveszti, azt saját távolmaradásának tulajdonítsa.

Hetedszor: Minden kiadmány őfejedelmi Fensége neve alatt, a jelentésekben megszokott formában kerüljön kiadásra. E kiadmányok stílusát is, melyet itt rögtön egyeztethetünk, az említett megbízott szenátor urakkal közösen elfogadtunk.

Nyolcadszor: Minden törvényszéki kiadmány cikkelyes díját két részre kell osztani, melyek közül az egyiket az Elnök Úr és a Jegyző Úr között kell elosztani, úgy, hogy ebből a részből 2/3-ot az Elnök Úr, 1/3-ot pedig a Jegyző Úr (nótarius) kapjon, a másik részt az azon ügy felülvizsgálatánál jelenlévő ülnök urak között kell felosztani, mely ügyből ez a díj származott.

Kilencedszor: Az említett Ívelő Tábla nagyobb díszére és hasznára választassék négy esküdt íródeák, mivel a legnagyobb mértékben szükségesnek ítéltetnek, s ezért az említett megbízott szenátor urak őfejedelmi Fenségét, vagy a Nagyméltóságú Helytartó Urat méltóztatnak rábírnai, hogy választasson négy íródeákat, akik közül kettő az Elnök Úr, kettő pedig a Jegyző Úr mellett marad, s hogy ezek, valamint egy ajtónálló és egy küldönc javadalmáról intézkedjenek.

Tizedszor: Az említett táblai ülnök urak esküjüket és Istent mindig szem előtt tartván, az igazságszolgáltatásban mind az ónodi országgyűlés határozatait, mind az ország egyéb megerősített és elfogadott törvényeit betartják, s azokhoz alkalmazkodnak.

Mezey Barna